

Biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia păstrează în tezaurul său de codice un catalog manuscris de bibliotecă din secolul al XVIII-lea, care incită interesul cercetătorului prin multitudinea tipăriturilor incluse în el¹: *Catalogus Librorum Communium in Residentia Suppressae Societatis Jesu Cibiniensi repertorum et aestimatorum in anno 1774 conspectus* (XI-273). Cuprinde 92 foi legate într-un volum cu coperte de hârtie și este scris de mai multe mâini cu cerneală maro.

Catalogul a fost conceput, conform clasificării vremii, în următoarele grupe: *Sancti Patres, Biblia Sacra Ritualia et Breviaria, Ascetae, Theologi, Casistae, Canonistaeum, Civilistae, Controversistae, Historici, Concionatores, Philosophi, Philologi, Grammatici, Poetae, Oratores*, câteva pagini conținând titlurile cărților din categoria *Vitiosi*. Catalogul a fost autentificat de Emericus Lendvay, "Cibinij die 29-a M. Ianuarii 1774"².

Elaborat în urma secularizării Societății Jesu în anul 1773, catalogul conține peste 2000 de titluri de cărți, mai ales în limbile latină și maghiară, tipărite după anul 1500, cu excepția câtorva manuscrise și incunabule. Se află între ele și cărți transilvanice, dar într-un număr relativ mic³. Cărțile sunt catalogate conform numărului de ordine în interiorul fiecărei clase, figurează sub numele autorului, unde este cazul, titlul cărții, numărul tomurilor, formatul cărților, locul tipăririi și anul apariției. În ultimele două rubrici înguste urma să fie înscris prețul cărții în florini renani și creștari, care în majoritatea cazurilor nu este trecut.

Biblioteca Societății Jesu de la Sibiu nu a avut la dispoziție un timp lung de dezvoltare, iezuiții fiind greu acceptați de societatea săsească din oraș. Negocierile privind preluarea bisericilor și ale altor imobile au durat până în al doilea deceniu al secolului al XVIII-lea⁴. Societatea, care nu a făcut parte dintre cele puternice, la momentul desființării ordinului la Sibiu fiind 10 călugări iezuiți⁵, a creat un instrument de lucru valoros pentru activitatea lor de misionari și învățători - profesori: biblioteca.

Suntem de părere că fondul iezuit de la Sibiu face astăzi parte din Biblioteca Batthyaneum. Nu cunoaștem, în această fază a cercetării, documente doveditoare ale acestei realități. Includerea bibliotecii iezuite în colecțiile în formare ale lui Ignathius Batthyany ar fi putut avea loc atunci, când acesta avea reședința la Sibiu. Înainte de a i se va fi organizat reședința episcopală la Alba Iulia, Ignathius Batthyany își depozitase valoroasele sale colecții de carte, cum a fost biblioteca cardinalului vienez Christophor Migazzi sau colecția din perioada Eger, poate și Biblioteca iezuiților de la Sibiu, la Sibiu, în casa lui Baussner⁶.

Profesorul S. Jakó presupune, de asemenea, încorporarea unor biblioteci iezuite de către Batthyany în biblioteca sa, însă, nu se referă în special la biblioteca iezuiților sibieni⁷.

Cea mai veridică dovadă a ipotezei de mai sus, în afara existenței Catalogului citat, sunt însăși cărțile de la Biblioteca Batthyaneum. Între tipăriturile bibliotecii se află un număr considerabil de exemplare ce au înscris pe foaia de titlu ex librisul: "Residentiae Cibiniensi Societatis Jesu 1745 /sau 1736/ inscriptus" sau "Inscriptus Residentiae Cibiniensi Societatis Jesu 1739" ori alte forme ale acestor ex-librisuri. Anii înscrși diferă după data achiziționării cărții. În urma cercetărilor întreprinse suntem de

¹ Iacob Mârza, *Inkunabeln in einen siebenbürgischen Bibliothekskatalog aus dem Jahre 1774*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, XXIV, 1985, 1-2, p.147-152; idem, *Tipărituri românești într-un manuscris latin din 1774*, în *Îndrumător bisericesc, misionar și patriotic*, Alba Iulia, XI, 1987, pp.63-66.

² Un exemplu al altei clasificări de bibliotecă a Societății Jesu îl găsim în *Catalogo Societatis Jesu Tyrnaviensis inscriptus 1632*; "Sacra Scriptura, Bullaria, Concilia, Sancti Patres, Spirituales, Scripturistae, Theologica, Scholastici, Juristae et Canonistae, Theologi Morales, Medici, Controversistae, Concionatores, Apologetici, Philosophici, Mathematici, Historici et Politici, Humanistae et Rhetorici, Poetae, Grammaticae, Lexica, etc. Graeci et Haebrei lib" vezi Hadrián Radványi, *Knižnica a knižničiare trnavskej Univerzity*, (Biblioteca și tipografia Universității din Trnava), în *Trnavská Univerzita v slovenských dejinách*, Bratislava, 1987, p.209.

³ I. Mârza, art. cit.

⁴ Al. Dima, *Sibiu*, cu 55 de figuri în text, București, 1940, p.41-42; George Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, ed. II, vol. I, Brașov, 1993, p.323.

⁵ *Ibidem*, p.404.

⁶ Jakó Zsigmond, *Batthyány Ignác, a tudós és a tudománysszervező*, în *Erdély Múzeum*, LIII, 1991, 1-4, p.88.

⁷ *Ibidem*, p.90-91.

păreră că nu toate cărțile ce au aparținut ordinului iezuit de la Sibiu, și-au primit însemnul de proprietate. Prin urmare, astăzi nu mai pot fi identificate cu siguranță toate cărțile aparținând odinioară Bibliotecii reședinței iezuite de la Sibiu.

Urmărind *Catalogus Librorum*, ne-au atras atenția cu deosebire tipăriturile apărute pe teritoriul Slovaciei, în centrele tipografice de la Trnava, Košice, Bratislava, Levoča, respectiv Tyrnavia, Cassovia Posonium și Leutschovia. În catalogul de la Sibiu apar cca. 250 de titluri din secolele XVII și XVIII, din centrele tipografice mai sus numite, marea masă provenind de la Trnava. Câteva tipărituri sunt de la Košice și numai întâmplător apar cărți posoniene și levočiene. În comparație cu celelalte oficine întâlnite, mai ales în clasele *Sancti Patres*, *Biblia*, *Ascetiae*, *Theologi*, *Casistae*, *Civilistae*, *Controversistae*, *Historici*, *Philosophi* abundă tipăriturile de la Trnava.

Explicația preferinței iezuiților de la Sibiu pentru produsele tipografice de la Trnava este cât se poate de simplă. În anul 1635, înființează Petrus Pázmány o universitate la Trnava. Petrus Pázmány, arhiepiscop de Esztergom și cardinal a oferit conducerea universității ordinului iezuit⁸. În cadrul universității, în anul 1646, va fi înființată și tipografia care va apare înscrisă pe foile de titlu ale cărților ei cu formula "*In Alma Archi-Episcopali Universitate Tyrnaviensi Societatis Jesu*", "*Typis Academicis*" etc. adăugându-se și numele tipografului specialist⁹. De asemenea, și tipăriturile de la Košice provin de la o instituție înfrățită, fiind înscrise sub aceeași formulă de "*Typis Academicis Societatis Jesu*", chiar dacă activitatea acestei tipografii nu a atins proporțiile celei de la Trnava¹⁰.

În urma unor cercetări anterioare în fondul Bibliotecii Batthyaneum, am identificat mai mult de 500 de titluri de cărți apărute pe teritoriul Slovaciei, pe primul loc aflându-se, și în acest caz, tipografia de la Trnava, începând cu secolul al XVI-lea și traversând perioada academică. Coroborând rezultatele cercetării fondului de carte de la Batthyaneum cu titlurile ieșite la iveală din *Catalogus Librorum*, am găsit un mare număr de titluri comune, dar numai 13 titluri în 9 volume poartă ex-librisul Reședinței iezuite de la Sibiu. Trebuie să constatăm, însă, că numai patru din tipăriturile cu ex-libris au putut fi identificate cu *Catalogus Librorum*: în Tipografia Academică de la Trnava a apărut lucrarea polihistorului iezuit, rector al Universității de la Trnava, Martin Szentiványi (provenind de la Liptovský Ján)¹¹, *Curiosa et selectiora variarum scientiarum miscellanea*, 1691, care ilustrează nivelul învățământului și al științelor exacte și naturale la Trnava¹². Cu toate că profesorii iezuiți functionând în țările occidentale, în Franța, s-au lepădat de filosofia clasică aristoteliană¹³, iezuiții din Trnava sunt, încă, până la jumătatea secolului al XVIII-lea, adepți ai scolasticii medievale reprezentate de Aristotel. Martin Szentiványi nu face excepția din rândul colegilor săi, totuși cărțile lui sunt apreciate de istoriografia de astăzi. Majoritatea operelor sale publicate sunt prezente în *Catalogus Librorum*. Exemplarul citat mai sus are o valoare în plus, purtând două informații interesante. Pe primul forșat apare cota bibliotecii "C N III-2 R.P. Superiori Cibiniensi", iar pe foaia de titlu, ex librisul reședinței datat cu anul 1714. Este o dovadă că iezuiții nu numai că erau așezați la Sibiu, dar deja își formau și biblioteca.

Samuel Timon, iezuit, profesor-istoric al ordinului, a funcționat la Trnava și Košice (provine de la Trenčín)¹⁴. La Sibiu a fost prezent cu *Synopsis novae chronologicae, Regnorum Hungariae, Croatiae, Dalmatiae, Pars I,II,III, Tyrnaviae*, 1714¹⁵. Samuel Timon este considerat de istoriografia din Slovacia, fondatorul concepției slovace a istoriei Ungariei, dedicând capitole întregi problemei chirilo-metodiene,

⁸ Ján Tibenský, *Tnavská univerzita v slovenských dejinách*, în *Trnavská Univerzita...*, p.13-43.

⁹ H.Radványi, *art.cit.* ; a se vedea și Käfer István, *Az egyetemi nyomda négy száz éve (1577-1977)*, Budapest, Magyar Helikon, 1977, p.25-95.

¹⁰ Numărul total al cărților ieșite din tipografia de la Trnava se presupune la 3 milioane în perioada 1648-1777, cf. H.Radványi, *art.cit.*, p.221.

¹¹ Despre M.Szentiványi se pot obține informații și în *Trnavská Univerzita...*, *passim*.

¹² Cota Bibliotecii Batthyaneum (prescurtat B B): XIII 68, coll.1 în *Catalogus librorum* f./61/ v., nr.1. Alte opere al aceluiași autor se află pe f./61/ v., nr.6; f./59/ r., nr.175; f./33/ r., nr.120.

¹³ Pierre Chaunu, *Civilizația Europei în secolul luminilor*, I, București, 1996, p.308-311.

¹⁴ J. Tibenský, *art.cit.*, p.41-42.

¹⁵ B B: F₃ VII 19, coll.1, 2; *Catalogus librorum*, f./39/ v., nr.102.

Auctor.	Materia	Imp.	Volum.	ubi quò	Editus Anno	Apostrophe	
						Ph.	St.
	Translate						
116. Henricus Balde -	Venietate Franciane -	1.	12.	ni	Syrnaria 1717.		
117. P. Michon f. de Andrieu -	Operarius Evangelium feu industria ad ministrat Apost. -	6.	9.	D.	Syrnaria 1715.		
118. N. N.	Duodecim Nationes qua ammarum L. luna pendere possunt.	2.	2.	D.	Syrnaria 1725.		
119. Thomaz Kempis -	De Imitatione Christi hungar. & Lat. -	2.	2.	D.	Syrnaria. - 1714.		
120. N. N.	Manuale Christiane & Mariane pietatis -	1.	1.	D.	Pracj. - 1708.		
121. P. Joannes Nadez -	Annus Celestis -	4.	4.	D.	Syrnaria. 1788.		
122. N. N.	Discursus Morales de Dignitate & Offi: cio Christiani hominis -	1.	1.	D.	Syrnaria - 1717.		
123. N. N.	Art. saepe gaudendi -	1.	1.	D.	Syrnaria - 1726.		
124. P. Joannes de Vilela -	Itinerarium pro pe: ccatis ad eternitatem -	2.	2.	D.	Vernie. - 1714.		
125. P. Gabriel Heronzi -	Apophlegmata Sa: cra de S. Ignatio -	1.	1.	D.	Syrnaria. 1713.		
126. Joann. f. de Bona -	Tractatus de Sacri: ficis Missae -	2.	2.	D.	Monachij - 1708.		
127. P. Gabriel Heronzi -	Flora Indica, seu Documenta Fran: cisci Careri -	2.	2.	D.	Syrnaria 1714.		
128. P. Bouhars -	Legationes Christiane in singulis mensib: diei sacra -	1.	1.	D.	Pracj. - 1753.		
129. N. N.	Liber precatorius Jalensis -	1.	1.	D.	Bruxelles 1700.		
	Lacus.						

Fig. 1. Catalogus librorum /.../, f. 8 r.

Author.	Materia	Tom.	Num.	Ubi editus quò & Anno	Refertur Ch. & P.
	Translate				
6. Maria Neopolitana	Digesta mori forma tr. tius Juris. Cuthoversi Silenie	1.	Folio	Colonia 1622.	
7.	M. N. Comentariorum de Jure succedendi et hereditatis Austriacae	1.	D.	Hale. magdeburgica	
8. Steph. de Verbora	Lexmus Juris Hungarici vici, in Reg. Thomas Distinctum	2.	D.	Jyrn. 1696.	
9.	M. N. Legum Juris Hun. garici, seu Decretum Regni Hungar.	2.	D.	Jyrn. 1751.	
10. Georg. Jos. Hoegl	Tractatus Praelex de Jure civili & cri minali Austriaco Belgico	1.	D.	Bojorij - 1764.	
11. Mathias Brodo	Juris. Prudentia Criminalis	1.	d.	d. - 1751.	
12.	M. N. Chronologica Regni Hungarici	1.	D.	Vindob. 1653.	
13.	M. N. Syntagma Juris Hungarici	1.	8.	Paucioy - 1742.	
14.	M. N. Decreta Regni Hungarici	1.	D.	D. - 1743.	
15. Christophorus Hamdus	Juris Prudentia Judiciaria bipartita	3.	Folio	Ingo. cadu 1671. 1672. 1674.	
16.	M. N. Mappa Montana in Regni Hungar. Al pibus reperibilibus Montanij Austriac. genti, summi & alius similibus	1.	D.	Vienna 1760.	
	Lat.				

Fig. 2. Catalogus librorum /.../, f. 24 r: lucrări imprimate la Trnava, Bratislava etc.

regelui Svätopluk al Marii Moravii, acceptării triburilor maghiare așezate pe teritoriul locuit de populație slavă-slovacă etc. Ex librisul sibian de pe aceasta operă este datat cu anul "1736".

În capitolul *Civilistae* al *Catalogului* este încadrată lucrarea lui Joannes Szegedi, *Rubricae sive synopsis titulorum, capitum et articulorum universi iuris ungarici*, I, II, III, Tyrnaviae, 1734¹⁶. Pornind din *Tripartitum*, autorul s-a concentrat asupra dreptului local, încercând o sistematizare a problemei privind dreptul roman și canonic¹⁷. Cartea lui Szegedi a fost înscrisă în *Catalog* la 1745.

Ultima din rândul celor patru tipăriri identificate cu *Catalogus Librorum* a urmat o cale ocolită, ajungând din rezidența de la Sibiu, unde era înscrisă la 1739, în biblioteca lui Ștefan Fogarassy, purtând ex librisul lui etichetă și împreună cu această colecție a intrat în Biblioteca Batthyaneum. Este vorba de Paulus Segneri, *Instructio confessarii*, Tyrnaviae, 1719¹⁸. În interiorul primei coperte apare semnatura "A N I 14", ce poate fi comparată cu semnatura de pe opere lui M. Szentiványi.

Colecția celor 9 titluri din Biblioteca Batthyaneum, care poartă ex librisul Rezidenței societății Jesu de la Sibiu, conține elogii, regulamente, în general caiete cu un număr mic de pagini. Ele sunt cuprinse, de fapt, în 5 volume. Două lucrări apar independente, restul de 7 făcând parte din 3 volume miscellanea ce cuprind un mare număr de colligate de diverse categorii: *Triumphus innocentiae*, Tyrnaviae, 1697¹⁹ poartă ex librisul sibian datat cu anul 1736; *Regulamentum militare*, Tyrnaviae, 1698²⁰, ex libris din 1744; *Metamorphosis sacra*, Tyrnaviae, 1699²¹ are ex librisul din 1736. Disertația elaborată pe baza volumului *Corpus iuris*, Tyrnaviae, 1717 apare în cadrul Facultății de drept de la Trnava și este susținută de un student localnic, Nicolaus Bencsik²². Vargyasi András este autorul unui elogiu dedicat contelui de Galanta, Esterás Pál, *Sol mysticus*, Nagy Szombatban, 1713²³. Arhiducelui Leopold de Austria îi este consacrat un alt opuscul ocazional din partea lui Carolus Péterffy, tipărit la Trnava, 1716²⁴. Ex librisul rezidenței este datat cu anul 1736.

Ultimele trei tipăriri fac parte actualmente dintr-un singur volum, chiar dacă, conform ex librisurilor dateate cu anii 1736, 1741, 1746, ele se aflau independente în biblioteca iezuită de la Sibiu: P. Schetz, *Illustres Eszterhazianae gentis Heroes*, Tyrnaviae, 1727²⁵; *Collata mutuo gaudia Ecclesiae Archi-Episcopalis Collocensis*, Tyrnaviae, 1716²⁶; *Iusta Heroicis*, Cassoviae, 1742²⁷.

Studiind *Catalogus Librorum* în vederea identificării tipăriturilor slovace, am întâlnit opere științifice scrise de autori autohtoni, dar și reeditările operelor apărute în alte centre europene. Unele lucrări apar în mai multe ediții, altele apar treptat în 2-3 exemplare. Pe lângă tradiționalele opere de teologie, drept, istorie, geografie, în Biblioteca iezuiților de la Sibiu se găseau lucrări de fizică, matematică, astronomie, gramatici ale limbilor clasice, dicționare de germană, maghiară și altele. Multe din aceste opere au fost scrise și folosite ca manuale de profesorii iezuiți din întreagă Europa. Catalogul poate fi interpretat ca mărturie a evoluției învățământului, științelor, dar și în direcția culturii cărții europene în secolele XVI-XVIII.

EVA MÂRZA

¹⁶ B B: H₃ VII 24, coll.1, 2, 3; *Catalogus librorum*, f./26/ r., nr.47.

¹⁷ Karol Rebro, *Právnická fakulta trnavskej Univerzity (Facultatea juridică a Universității de la Trnava)*, în *Trnavská Univerzita...*, p.130-131.

¹⁸ B B: A₂ X 6; *Catalogus librorum*, f./19/ v., nr.32.

¹⁹ B B: XII 151, coll.2.

²⁰ B B: XIV 94; caietul a fost compactat la Alba Iulia, de "Sabin Solomon könyvkötő Gyulafehérvár", probabil în primele decenii ale secolului nostru.

²¹ B B: XIV 59.

²² B B: S₄ I 10, coll.13.

²³ B B: S₄ I 10, coll.23.

²⁴ B B: S₄ I 10, coll.28.

²⁵ B B: S₄ I 6, coll.11.

²⁶ B B: S₄ I 6, coll.19.

²⁷ B B: S₄ I 6, coll.24.

"SLOVACICA" DANS UN CATALOGUE DE SIBIU DE 1774

RÉSUMÉ

La Bibliothèque Batthyaneum d'Alba Iulia offre de nombreuses possibilités de recherche des livres et des documents de divers points de vue.

Cette étude est partie composante d'une recherche plus vaste de la présence du livre manuscrit et imprimé sur le territoire de la Slovaquie dans les fonds de la Bibliothèque Batthyaneum et implicitement en Transylvanie.

Catalogus librorum communium in Residentiae Suppressae Societatis Jesu Cibiniensi repertorum et aestimorum in anno 1774 conspectus permet la poursuite de la présence des ouvrages imprimés slovaques exécutés dans une typographie jésuite sur le territoire de la Slovaquie et dans d'autres typographies retrouvés dans des bibliothèques transylvaines.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. *Catalogus librorum* /.../, f. 8 r.

Fig. 2. *Catalogus librorum* /.../, f. 24 r: ouvrages imprimés à Trnava, Bratislava etc.